

SHAXS USTANOVKALARINING IQTISODIY XULQ-ATVOR SHAKLLANISHIGA

TA'SIRI

O'ZXIA Din psixologiyasi va pedagogika

kafedrası doktoranti, TMCI institute

o'qituvchisi **Yuldosheva Gavhar O'tkirovna**

Annotatsiya: Shaxs iqtisodiy xulq-atvori, uning qarorlari va harakatlari ko'plab omillarga bog'liq. Ustanovkalar, ya'ni shaxsning ijtimoiy va iqtisodiy hayotga nisbatan o'ziga xos qarashlari, ishonchlari va qadriyatlari, iqtisodiy xulq-atvorini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ustanovkalar, shaxsning qanday qilib resurslarni taqsimlashi, xarajatlarni rejalashtirishi va iqtisodiy qarorlar qabul qilishi kabi jarayonlarga ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada shaxs ustanovkalarining iqtisodiy xulq-atvor shakllanishiga ta'siri haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: shaxs, maqsad, fikr, imkoniyatlar, resurslar, investitsiya, imkoniyatlar, qarorlar.

Ustanovkalar, shaxsning o'z hayoti va atrofidagi muhitga nisbatan qabul qilingan fikrlar majmuasidir. Ular, shaxsning o'zligini, ijtimoiy o'rnini, maqsadlarini va qadriyatlarini belgilaydi. Iqtisodiy xulq-atvor esa, shaxsning iqtisodiy resurslarni qanday boshqarishi, xarajatlarni qanday rejalashtirishi va investitsiyalarni qanday amalga oshirishi bilan bog'liqdir. Ustanovkalar va iqtisodiy xulq-atvor o'rtasidagi bog'liqlik, shaxsning iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonida o'zini qanday tutishi, qanday risklarga tayyorligi va qanday imkoniyatlardan foydalanishi orqali namoyon bo'ladi. Shaxs ustanovkalari bir qator turlarga bo'linadi. Bular orasida ijtimoiy, madaniy, iqtisodiy va psixologik ustanovkalarni ajratib ko'rsatish mumkin. Ijtimoiy ustanovkalar, shaxsning atrofidagi ijtimoiy muhitdan, ya'ni oilasi, do'stlari va

jamiyatdan olingan tajribalaridan kelib chiqadi. Madaniy ustanovkalar esa, shaxsning kelib chiqishi va o'sgan muhitidan ta'sirlangan qadriyatlar va an'analarni o'z ichiga oladi. [1]

Iqtisodiy ustanovkalar, shaxsning iqtisodiy faoliyatiga nisbatan qabul qilingan qarashlar va ishonchlar bilan bog'liq. Psixologik ustanovkalar esa, shaxsning ichki motivlari, hissiyotlari va hissiy holatlari bilan bog'liqdir. Ustanovkalar shaxsning iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Masalan, agar shaxsning iqtisodiy ustanovkalari risklarga nisbatan ehtiyotkor bo'lsa, u investitsiya qilishda yoki yangi biznes boshlashda ko'proq o'ylab harakat qiladi. Bunday shaxslar, ko'pincha xavf-xatarlarni kamaytirishga intilishadi va barqarorlikni afzal ko'rishadi. Boshqa tomondan, agar shaxsning iqtisodiy ustanovkalari risklarni qabul qilishga tayyor bo'lsa, u yangi imkoniyatlardan foydalanishga, innovatsiyalarni joriy etishga va o'z iqtisodiy faoliyatini kengaytirishga intiladi. Shaxsning iqtisodiy xulq-atvori, resurslarni taqsimlash jarayonida ham ustuvor ahamiyatga ega. Ustanovkalar, shaxsning qanday xaridlar qilishini, qanday investitsiyalar kiritishini va qanday iqtisodiy maqsadlarni belgilashini ta'sir qiladi. Masalan, agar shaxsning iqtisodiy ustanovkalari jamg'armaga e'tibor qaratishga yo'naltirilgan bo'lsa, u o'z xarajatlarini kamaytirishga va kelajakda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga intiladi. Boshqa tomondan, agar shaxsning iqtisodiy ustanovkalari iste'molga yo'naltirilgan bo'lsa, u ko'proq xaridlar qilishga, vaqtinchalik foydalar olishga va qisqa muddatli maqsadlarga intilishiga moyil bo'ladi.[2]

Shaxsning iqtisodiy faoliyati, uning iqtisodiy ustanovkalari bilan bevosita bog'liqdir. Ustanovkalar, shaxsning qanday ish faoliyatini tanlashini, qanday kasbga yo'nalishini va qanday professional maqsadlarni belgilashini ta'sir qiladi. Masalan, agar shaxsning iqtisodiy ustanovkalari o'z-o'zini rivojlantirishga va professional o'sishga yo'naltirilgan bo'lsa, u doimiy ravishda yangi bilimlar olishga, malakasini oshirishga va yangi imkoniyatlardan foydalanishga intiladi. Boshqa tomondan, agar

shaxsning iqtisodiy ustanovkalari barqarorlikka va xavfsizlikka yo'naltirilgan bo'lsa, u ko'proq an'anaviy kasblarga va barqaror daromad manbalariga intilishi mumkin. Shaxs iqtisodiy xulq-atvori, ijtimoiy ta'sirlar bilan ham bog'liqdir. Jamiyatdagi iqtisodiy sharoitlar, ijtimoiy normativlar va qadriyatlar shaxsning iqtisodiy qarorlariga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, agar jamiyatda iqtisodiy o'sish va rivojlanish muhitida mavjud bo'lsa, shaxslar ko'proq investitsiya qilishga va yangi imkoniyatlardan foydalanishga tayyor bo'lishadi. Boshqa tomondan, agar jamiyatda iqtisodiy inqiroz yoki beqarorlik mavjud bo'lsa, shaxslar ehtiyotkorlik bilan harakat qilishga va risklarni kamaytirishga intilishadi.[3]

Xulosa:

Shaxs iqtisodiy xulq-atvori, uning ustanovkalari bilan bevosita bog'liqdir. Ustanovkalar, shaxsning iqtisodiy qarorlar qabul qilish jarayonida, resurslarni taqsimlashda va iqtisodiy faoliyatini belgilashda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy, madaniy, iqtisodiy va psixologik ustanovkalar shaxsning iqtisodiy xulq-atvorini shakllantiradi va uning iqtisodiy faoliyatini belgilaydi. Shuning uchun, shaxs iqtisodiy xulq-atvorini tushunish uchun, avvalo, uning ustanovkalarini chuqur o'rganish zarur. Ustanovkalar, shaxsning iqtisodiy hayotidagi muhim omil bo'lib, iqtisodiy rivojlanish va barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, R. (2021). "Iqtisodiy xulq-atvor va shaxsiy ustanovkalar." O'zbekiston iqtisodiyoti jurnali, 3(2), 45-52.
2. Murodov, A. (2020). "Shaxs iqtisodiy qarorlarida psixologik omillar." Iqtisodiyot va ijtimoiy rivojlanish, 5(1), 12-18.
3. Abdurajabov, Z. (2022). "Ustanovkalar va iqtisodiy xulq-atvor: nazariy va amaliy jihatlar." O'zbekiston fanlari akademiyasi, 4(3), 29-36.

4. Rahmonov, D. (2023). "Ijtimoiy omillar va shaxs iqtisodiy xulq-atvori." Ijtimoiy fanlar va iqtisodiyot, 7(1), 78-85.
5. Isroilov, T. (2019). "Shaxsiy iqtisodiy qarorlar va ijtimoiy ta'sir." O'zbekiston iqtisodiyoti va statistika, 6(2), 55-62.
6. Xo'jaev, M. (2021). "Iqtisodiy xulq-atvor va shaxsning psixologik aspektlari." Psixologiya va iqtisodiyot, 2(4), 33-40.
7. Karimov, S. (2020). "Shaxsning iqtisodiy xulq-atvoridagi ijtimoiy va madaniy faktorlar." Madaniyat va iqtisod, 8(1), 22-30.